

HOOFDSTUK 2:

MAATSCHAPPELIJKE HULP VOOR BETER SAMENLEVEN

---

1. INLEIDING

De vele oorlogen, armoede en klimaatveranderingen drijven nog steeds veel mensen op de vlucht. De laatste jaren merkten landen wereldwijd een grote toename van ontheemden en vluchtelingen.

In 2015 registreerde België ruim 35 000 asielaanvragen¹⁸. Een zeer groot percentage van deze asielzoekers had recht op bescherming en werd erkend als vluchteling. In 2016 piekt het aantal personen dat een woning zoekt en zich moet integreren in onze samenleving.

Deze context, in combinatie met de recente terroristische aanslagen in België en andere Europese landen, beroert de gemoederen. Emoties tekenen de publieke opinie. Vluchtelingenwerk Vlaanderen stelt met ongeloof vast *“dat het nationaal en Europees discours rond vluchtelingen zich al te vaak focust op angst. Angst voor vluchtelingen als massa zonder gezicht die een bedreiging voor onze maatschappij vormt”* (D’Haene, 2016).

Gelukkig staat daar ook een positieve kant tegenover: *“Tegenover dit steeds uitgesproken polariserend discours zien wij echter ook dat steeds meer mensen zich engageren. (...) Dat sterkt ons in de overtuiging dat nog steeds heel wat mensen zich solidair wensen op te stellen ten aanzien van mensen op de vlucht”* (D’Haene, 2016).

Van die grote solidariteit zijn de vrijwilligersgroepen van Gastvrij Netwerk een voorbeeld. Nadat we in het eerste hoofdstuk een beeld schetsten van de doelstellingen van het netwerk, van wat vluchtelingen met zich meedragen en hoe vrijwilligers zich het best kunnen organiseren, besteden we in dit hoofdstuk aandacht aan **de maatschappelijke hulp** die vrijwilligersgroepen bieden.

2. INTEGRATIE MOET VAN DRIE KANTEN KOMEN

De overheid nam maatregelen zodat alle vluchtelingen taalcursussen, taalpraktijk en maatschappelijke oriëntatie kunnen volgen. Door de verhoogde instroom van erkende vluchtelingen werd het aantal medewerkers in het onderwijs, sociale verhuurkantoren,

---

18 myria.be/files/Myriatics_NL_LR.pdf

VDAB, OCMW's en CAW's (Centra voor Algemeen Welzijnswerk) uitgebreid. Ook lokale overheden stemmen hun integratie- en diversiteitsbeleid af op het grote aantal nieuwkomers.

Er zijn echter nog heel wat structurele tekorten waarneembaar (zie ook hoofdstuk 3). Zowel overheid als lokale burgers verwachten dat vluchtelingen hun plichten nakomen en rechten opnemen om een geslaagd integratietraject af te leggen. We verwachten dat zij elk vanuit hun eigen achtergrond, religie, cultuur en banden met het herkomstland, België zullen opnemen in hun identiteit. De omgang met burens, collega's, vrienden en kennissen speelt hierbij een belangrijke rol.

De **ontvangende bevolking** beseft niet altijd hoe belangrijk omgang en openheid zijn om integratie mogelijk te maken. Iemand die de taal leert, de verplichtingen van maatschappelijke oriëntatie naleeft, onderwijs of opleidingen volgt en werk zoekt, verdient eerlijke kansen, toch? Dat blijkt echter niet zo eenvoudig. Nieuwkomers stoten nog vaak op gesloten deuren.

Burgerinitiatieven: spontaan, solidair, warm, van mens tot mens

- Gastvrij voor vluchtelingen
- Bruggen bouwen tussen vluchtelingen en ontvangende bevolking
- Draagvlak voor vluchtelingen bij ontvangende bevolking opbouwen

Vluchtelingenwerk Vlaanderen ontwikkelt vanaf 2014 de brede campagne 'Gastvrije Gemeente' in Vlaanderen en Brussel. De campagne nodigt ieder die dat wil (vrijwilligers, jeugd, scholen, gemeenten, verenigingen, leefstraten ...) uit om gastvrije initiatieven voor mensen op de vlucht te ontwikkelen. Deze worden gebundeld in een online databank¹⁹. Eind 2015 waren er al ruim 500 initiatieven opgetekend. De campagne loopt verder in 2016.

De vrijwilligersorganisaties die zich verenigden in het Gastvrij Netwerk werken mee aan deze campagne. Hun voorbeelden in de online databank zijn slechts een onderdeel van hun ruimer werk voor asielzoekers, vluchtelingen en mensen zonder papieren.

De volgende paragrafen geven meer uitleg over het belang van deze initiatieven die het 'samenleven' willen bevorderen. Deze initiatieven zijn zowel naar de vluchtelingen als naar de plaatselijke bevolking gericht en gebeuren best zoveel mogelijk in samenwerking met lokale overheid, middenveld en andere verenigingen.

3. DE SOCIAAL-CULTURELE METHODIEK

Door de oprichting van Gastvrij Netwerk kunnen de leden als groep meer formele erkenning en subsidies aanvragen als socio-culturele vereniging voor mensen op de vlucht.

19 Zie gastvrijgemeente.be

Volgens het Decreet Sociaal-cultureel Volwassenenwerk²⁰ moet het netwerk daarvoor kunnen aantonen dat de activiteiten voldoen aan de **socio-culturele methodiek** (Socius, 2015). Dit is een bepaalde wijze van denken en handelen, en gaat over **wat** men doet, **hoe** men tussenkomt en **waarom** een bepaalde aanpak wordt gekozen. De methodiek werkt met vier functies.

1. **De gemeenschapsvormende functie** is gericht op groepsvorming en de versterking en vernieuwing van het sociaal weefsel. Het perspectief is een democratische, solidaire, open en cultureel diverse samenleving. Hiertoe behoren leer- en vormingsactiviteiten om competent en kritisch burgerschap te bevorderen, werken aan een wij-gevoel, zich engageren in de samenleving en solidariteitsacties.
2. **De culturele functie** is gericht op het verhogen van de participatie aan cultuur, het ontwikkelen van en deelnemen aan culturele activiteiten en reflecteren over kunst, cultuur en samenleving. Er zijn drie niveaus waarop kan gewerkt worden: het ideologisch niveau van waarden, normen en betekenissen, het gedragsmatig niveau van acties, reacties en interacties, en het uitvoerend niveau.
3. **De maatschappelijke activeringsfunctie** is gericht op het stimuleren, organiseren en begeleiden van vormen van maatschappelijk engagement en sociale actie. Nieuwkomers zelfzekerder maken en hen stimuleren tot participatie en engagement in een groep, het publieke leven en de samenleving valt hieronder. Deze functie beoogt individuele en collectieve veranderingen in het denken en handelen in functie van een solidaire, duurzame en rechtvaardige samenleving.
4. **De educatieve functie** is gericht op lerende groepen. Daaronder valt het organiseren en begeleiden van educatieve activiteiten die kennis en vaardigheden vermeerderen en attitudes in de richting van een democratische en solidaire samenleving stimuleren.

4. PRAKTIJKEN EN TIPS OM 'SAMENLEVEN' TE BEVORDEREN

Vrijwilligersgroepen die zich inzetten voor vluchtelingen moeten ook werken aan draagvlakvergroting bij de bevolking. Werken voor 'samenleven' omvat zowel de acties waarmee vluchtelingen worden aangemoedigd om deel te nemen aan diverse vormen van gemeenschapsleven als de acties die de brede bevolking stimuleren om meer openheid te tonen ten aanzien van vluchtelingen.

De slaagkansen van vluchtelingen om te integreren hangen niet alleen af van hun eigen veerkracht en motivatie, maar ook van de openheid van de lokale bevolking en de maatschappij. Vluchtelingen zijn vaak verbaasd over plaatselijke gewoontes en gebruiken van de westerse samenleving en hoe deze verschillen van hun herkomstland. Zij spreken met vrijwilligers over het individualisme, het snelle levensritme, de afwezigheid van tradities, andere manieren van godsdienstbeleving .... Voor velen is het 'westen' niet duidelijk en rechtlijnig, maar eerder verwarrend.

20 sociaalcultureel.be/regelgeving/SCVW.aspx

“De afstand tussen de internationalisering van de wereld en de plaatsgebonden levens van het merendeel van de bevolking is toegenomen” (Scheffer, 2016). Dit veroorzaakt soms ongerustheid en ongenoegen. Veel mensen voelen zich ontheemd in een wereld die alsmaar globaler wordt.

Voor vrijwilligers is het een kunst om de onwennigheid van vluchtelingen en de rest van de bevolking aan te voelen en acties te zoeken die beide groepen samenbrengen. Voorbeelden genoeg: voordrachten in scholen, kerken en verenigingen, benefietconcerten, informatiestanden over vluchtelingen in bibliotheken ... Andere voorbeelden vind je op de website van Gastvrij Netwerk²¹.

4.1. VLUCHTELINGEN HELPEN BIJ HET SAMENLEVEN

PRINCIPES OMZETTEN NAAR EEN ONGEDWONGEN ONGANG

“In elke samenleving bestaan verschillende invullingen van welke waarden en normen belangrijk zijn. Ook verschillende opvattingen over integratie, levensstijlen en kledij roepen vragen op over hoe we tot gemeenschappelijke basis kunnen komen op basis waarvan samenleven in (super)diversiteit vorm krijgt” (Geldof, 2013).

Vluchtelingen voelen polarisatie aan. Ze ervaren zowel discriminerende praktijken als een gastvrij onthaal. Ze spreken erover met de vrijwilligers die ze kennen en vertrouwen. Zo krijgen vrijwilligers de verantwoordelijkheid om in dialoog te gaan over ‘samenleven’ als evenwaardige personen en dit in praktijk te brengen. Bijvoorbeeld bij een huisbezoek, een uitstap of een vergadering, maar vaak gebeurt het terloops doorheen huiswerkbegeleiding of tijdens het samen koken en eten. Handig is om hierbij enkele basisregels die iedereen begrijpt in het achterhoofd te houden:

- **Normen zijn vastgelegd in de Belgische wetgeving.** Iedereen is gelijk voor de wet, en iedereen moet de wet en de rechtsorde respecteren.
- **Waarden kunnen verschillen binnen culturen en evolueren doorheen de tijd.** Wie 70 jaar terug kijkt, ziet enorme evoluties in de manier waarop naar democratie, privacy, gender of vrijheid van meningsuiting gekeken wordt. Als waarden niet in de wet verankerd zijn, zijn ze niet collectief afdwingbaar. Vaardig in diversiteit kunnen samenleven is daarom een belangrijk en continu leerproces.
- **‘Behandel je medemens zoals je zelf behandeld wil worden’.** Deze basisregel is in alle culturen terug te vinden en daarom een handige basis voor de dagelijkse omgang. Hoewel deze regel in de praktijk niet altijd door iedereen netjes toegepast wordt.
- **Wijzen op mensenrechten kan een goede manier zijn om meningsverschillen te overbruggen.** Zo kan men bijvoorbeeld argumenteren dat wie op basis van mensenrechten geholpen is (zoals bijvoorbeeld met bescherming als vluchteling), zelf ook respect moet hebben voor de rechten van anderen.

21 Zie vluchtelingenwerk.be/gastvrij-netwerk

VRIJWILLIGERSGROEPEN IN HUN SAMENWERKING MET ANDEREN

Vrijwilligersorganisaties proberen vluchtelingen op sleeptouw te nemen in de Belgische samenleving door hen bij initiatieven van de vrijwilligersgroep te betrekken of hen uit te nodigen voor lokale activiteiten en evenementen in de gemeente. Hieronder vind je enkele voorbeelden ter inspiratie.

- Neem nieuwkomers mee naar activiteiten die de gemeente, OCMW of Dienst Integratie voor de brede bevolking organiseert. Zo wordt er soms een onthaaldag voor nieuwe inwoners met een rondleiding of wandeling georganiseerd, een babbelfcafé of voorleesproject in de plaatselijke bibliotheek. Voor kinderen zijn er vaak georganiseerde activiteiten zoals bijvoorbeeld sportdagen, fietslessen of georganiseerde fietstochten.
- Nodig vluchtelingen uit om deel te nemen aan vrijetijdsactiviteiten die welzijnsorganisaties of vrijetijdsverenigingen organiseren. Zo organiseren bijvoorbeeld KWB, Femma, Natuurpunt of de plaatselijke parochie heel wat publieke activiteiten. *“Vrijwilligerswerk geeft mensen (nieuwe) sociale contacten in de parochie, buurt, wijk, gemeente of stad. Het creëert sociale cohesie en een groepsbeweging”* (Beweging.net, 2016).
- Moedig nieuwkomers aan om zich aan te sluiten bij een sportclub. Hoog lidgeld of sociale aspecten zoals de druk om de juiste outfit en het juiste materiaal te kopen, om achteraf iets te gaan drinken, onzekerheid of angst om negatief op te vallen en gezondheid kunnen hier wel knelpunten zijn. (Vandermeerschen, 2016)
- Wanneer je vrijwilligersgroep zelf vrijetijdsactiviteiten voor nieuwkomers organiseert, kan je een subsidie aanvragen bij het **Fonds Vrijtijds participatie** of het **Fonds Vakantieparticipatie**²². Je kan die activiteiten openstellen voor iedereen uit de buurt.
- Vluchtelingen die dat willen, kunnen zelf ook ‘vrijwilligen’ in je vereniging. Op die manier kan je hen ook introduceren bij andere verenigingen.

Er zijn **enkele mogelijke hinderpalen voor de participatie** van nieuwkomers bij al deze activiteiten:

- Vrijwilligerswerk is voor velen een nog onbekend gegeven. Hieruit kan een zeker wantrouwen of enige aarzeling voortkomen.
- De armoede die sommigen ervaren in de eerste fase van verblijf in ons land, moedigt niet altijd aan om gratis te werken. Het aanbieden van een vrijwilligersvergoeding kan alleen als de vrijwilligersvereniging zelf voldoende financiële middelen heeft.
- Ook de verplichting om tijdig in te schrijven en deelnamekosten kunnen (onbedoelde) hoge drempels zijn voor de participatie van vluchtelingen. Een vluchteling

22 vrijtijds participatie.be en vakantieparticipatie.be

weet zelden dat hij of zij een sociaal tarief kan aanvragen en ook de eigen trots kan daarbij een drempel zijn.

4.2. HET DRAAGVLAK BIJ DE BEVOLKING VERBREDEN

MAAK GEBRUIK VAN EXPERTISE EN CAMPAGNES VAN HET MIDDENVELD

Verschillende middenveldorganisaties willen de bevolking bewustmaken van allerhande maatschappelijke thema's, zoals bepaalde conflicten in de wereld, kwetsbare doelgroepen of discriminatie. Ze organiseren hiervoor campagnes en stellen hun educatief materiaal graag ter beschikking. Vrijwilligersgroepen kunnen hiervan gebruik maken bij informatieavonden of standen op events.

Specifieke materialen in verband met vluchtelingen zijn te vinden bij Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Caritas International, Amnesty Vlaanderen, Artsen zonder Grenzen, Dokters van de Wereld, Orbit vzw, 11.11.11 en Beweging.net. Myria, het federaal migratiecentrum, publiceert tal van overzichtsrapporten over allerhande thema's rond asiel en migratie.

Studiedagen van deze organisaties bieden vrijwilligers de kans meer te leren over deze thema's. Heel wat organisaties werken rond bredere thematieken zoals armoede, welzijn of sociale cohesie. Ook daar vind je raakvlakken met de situatie van vluchtelingen. Neem daarom zeker ook een kijkje op de website van het Netwerk tegen Armoede, Welzijnsschakels, Beweging.net, Hand in Hand enzovoort.

VORM NETWERKEN OF NEEM DEEL AAN PLATFORMEN VAN MEERDERE LOKALE ORGANISATIES

In kleinere gemeenten zijn de vrijwilligersverenigingen van Gastvrij Netwerk meestal de enige lokale vereniging die met en rond vluchtelingen, migratie en integratie werkt. In steden is het aanbod meestal groter. Geleidelijk aan wordt er meer bovenlokaal en regionaal samengewerkt:

- **Vluchtelingenwerk Vlaanderen**²³ als beweging en platform met dertig lidorganisaties
- Het **Limburgs Platform Vluchtelingen**²⁴ als overkoepeling van lokale vluchtelingencomités die actief zijn in Limburg.
- Het Antwerps **Platform V3 – Vrijwilligers Voor Vluchtelingen** als samenwerking van organisaties die zich inzetten voor vluchtelingen in Antwerpen²⁵.

ZOEK ANDERE BONDGENOTEN IN DE EIGEN GEMEENTE OF STAD

Gezamenlijk is het immers gemakkelijker om moeilijke thema's aan te snijden en openheid in het samenleven aan te moedigen. Ook hier zijn tal van mogelijkheden:

23 Zie vluchtelingenwerk.be

24 Zie limburggastvrij.be

25 Zie antwerpen.be/nl/overzicht/vrijwilligerswerk/nieuws-112/vrijwilligerswerk-voor-vluchtelingen

- De vrijwilligersvereniging kan samenwerken met een **federaal opvangcentrum of een Lokaal OpvangInitiatief (LOI)** van een OCMW in de buurt. Deze maken dankbaar gebruik van vrijwilligers om bijvoorbeeld taallessen of vrijetijdsactiviteiten te organiseren. Die samenwerking is een aanzet om initiatieven voor te stellen die zich naar de bevolking richten.
- De **Dienst Integratie van de gemeente** richt zich op de diversiteit binnen de lokale bevolking waartoe ook vluchtelingen behoren. Samenwerking met deze dienst is voor een vrijwilligersgroep belangrijk omdat deze een groot bereik heeft en kan zorgen voor een duurzame integratie van bepaalde acties, zoals een wereldfeest of een actie in het kader van Wereldvluchtelingendag.
- Vrijwilligersorganisaties voor vluchtelingen kunnen aansluiting vragen bij de **Gemeentelijke Raad voor Ontwikkelingssamenwerking (en Internationale solidariteit)**. Een argument voor dergelijke aansluiting is de 'Migratiecoalitie' op bovenlokaal vlak van 11.11.11, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, ORBIT vzw, het Minderhedenforum, Netwerk tegen Armoede en Samenlevingsopbouw Brussel. Sinds deze coalitie actief werd, is er veel meer inzicht over de relatie tussen 'migratie' en 'ontwikkeling'.
- In de meeste steden en gemeenten zijn er **diverse welzijnsorganisaties en sociaal-culturele verenigingen** actief. De vrijwilligersvereniging kan uitzoeken of er kan samengewerkt worden rond een gemeenschappelijke interesse of doel. Verder zijn er ook mogelijkheden bij scholen, heemkundekringen ('vluchten is van alle tijden'), interreligieuze samenwerking, vredesbewegingen enz.

Een interessant voorbeeld hiervan is hoe Gastvrij Hasselt²⁶ en Doppahuis samen een infosessie organiseerden waarin ze vertrokken van veel voorkomende opmerkingen, zoals *"Het zijn geen oorlogsvluchtelingen, maar economische vluchtelingen."* *"Ze brengen heel hun familie mee."* *"Ze krijgen meteen een uitkering."* In de infosessie stelden ze deze (voor)oordelen in vraag: *'Is dit wel zo? Wat klopt er? Hoe zit het verhaal in elkaar?'* De sessie had als doel om met meer correcte informatie ook een meer genuanceerd beeld over de vluchtelingen crisis mee te geven.

ORGANISEER ACTIVITEITEN DIE, TEGEN HET LICHT VAN DE SOCIAAL-CULTURELE METHODIEK, MEERDERE FUNCTIES MET ELKAAR VERBINDEN.

Vrijwilligerswerk dat zich naar de bevolking richt, vraagt veel voorbereiding. Dan is het ook vanzelfsprekend dat de groep een grote opkomst, belangstelling en tevredenheid wil behalen. Het 'rendement' van een actie is niet enkel af te leiden uit het aantal bezoekers, maar ook uit de kwaliteit van de informatie en de indrukken die deelnemers meekrijgen. Met de socio-culturele methodiek in het achterhoofd (zie boven) kunnen vrijwilligersgroepen best met elkaar en hun partners overleggen of en hoe ze in hun actie meerdere elementen of functies kunnen verbinden.

Zo kunnen ze bijvoorbeeld een filmavond (cultureel) aanvullen met een inleiding en nabespreking (educatief). Of ze programmeren een theaterstuk (cultureel) van een acteur

26 Zie <http://www.gastvrijgemeente.be/initiatieven/infosessie-vluchtelingen>

met migratie- en vluchtelingenachtergrond. Kan hij of zij zelf aanwezig zijn en vertellen over eigen ervaringen, integratietraject en verwachtingen (informatief en educatief)? Misschien kan er nog een receptie bij (gemeenschapsvormend) met hapjes klaargeemaakt door vluchtelingen (activering)?

Een voorbeeld van dergelijke verbinding van functies is de korte toneelopvoering 'Wachten' van Toneelhuis Antwerpen (2015). Wachten is universeel, maar voor elke mens weer anders. Het stuk beoogt een wij-gevoel. De theatermaker en regisseur is Mokhallad Rasesem, een man van Iraakse afkomst die zelf ooit asiel aanvraag in ons land. Hij creëerde dit stuk van speciaal voor scholen en verenigingen.